SOSYALİZM VE DEMOKRASİ

R.Yürükoğlu

KAVGA VE YORUM

İŞÇİNİN SESİ YAYINLARI 28

Bütün ülkelerin proleterleri birleşin! . Karkêren hemû welatan yekbin!

Sosyalizm ve demokrasi

Sosyalizm ve demokrasi

R. YÜRÜKOĞLU

İşçinin Sesi Yayınları

Ekim 1982

Printed by Morning Litho Printers Ltd. (TU)

İÇİNDEKİLER

		sayfa
Giriş		9
I.	Sorunlar hangi düzeyde ve neden çıkıyor?	13
II.	Sosyalizm-demokrasi ilişkisinin evrimi	16
III.	Günümüzde sosyalizm-demokrasi ilişkisi	23
IV.	Ne yapılmalıdır?	26
V.	Özle biçim ilişkisi	30
VI.	Sosyalist demokrasi anlayışımız	35
	1. Devlet aygıtının örgütlenişinde demokrasi	36
	2. Siyasal sistemin örgütlenişinde demokrasi	39
	3. Ekonominin örgütlenişinde demokrasi	46
	4. Uluslararası ilişkilerin örgütlenişinde demokrasi	48
VII.	Anlatılanların genel çerçevesi	49
Bir daha demokrasi kavgasının önemi üzerine		53

Giriş

Bu yazımızda sosyalizm ile demokrasi arasındaki ilişkinin bazı temel yönlerini ele alacağız. Bu bir anlamda komünist partisinin demokrasi ile ilişkisi, bir anlamda proletarya diktatörlüğünün demokrasi ile ilişkisi olacaktır.

İşin özünde sosyalizm-demokrasi ilişkisi oldukça düz, yalın, kolay bir ilişkidir. Proletarya diktatörlüğü, çoğunluğun çıkarlarını savunan devlettir. Demokrasi, çoğunluğun yönetimi demek olan devlet biçimidir. Sosyalizm, çoğunluğun çıkarları ve yönetebilmesi için en başta üretim araçlarından özel mülkiyeti kaldırmak demektir. Proletarya diktatörlüğünün uzun dönemde tek geçerli biçimi ancak demokrasi olabilir. Tam ve tutarlı uygulanacaksa demokrasi proletarya diktatör-

lüğünü ve sosyalizmi gerektirir. Sosyalizmin yaşayabilmesi ve komünizme ilerleyebilmesi için proleter diktatörlüğü ve onun demokrasisi zorunludur. Dolayısıyla, demokrasi ile sosyalizm arasındaki ilişki teorik olarak bir sorun getirmemektedir.

Dünya işçi ve komünist hareketinin ilk örgütlü çıkış dönemlerinde sosyalizm ve demokrasi kavramlarını birleştirme yönünde yine bir sorun yoktu. İkisi birbirinin en doğal tamamlayıcı parçası olarak ele alınıyordu.

Bu rahat, kolay anlayışın altında o dönemi belirleyen ekonomik, toplumsal, tarihsel koşullar yatıyordu. O dönemde demokratik hedeflerle sosyalist hedefler, demokrasi kavgasıyla sosyalizm kavgası çok çarpıcı biçimde içiçe geçmişti. Avrupa, emperyalizm öncesini yaşıyordu. Burjuvazi iktidarı ele almış ve gericileşmişti. "Özgürlük-eşitlik-kardeşlik" belgisini çoktan unutmuştu. Bunun karşısında emperyalizme büyüyememişti, sorunları katıyla artmaktaydı.

Bu ortamda işçi hareketi bir yandan en genel demokratik haklar için, örneğin, sendika hakkı, eşit ve genel oy hakkı, seçimli hükümet, insan hakları için kavga verirken, öte yandan üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti için savaşıyordu. Avrupa burjuvazisi olanaksızlıkları nedeniyle bu demokratik istemlere karşı durdukça işçi sınıfının bilincinde demokrasi ve sosyalizm iyice bütünleniyordu.

İşçi hareketinin ilk ortaya çıkış sıralarında, ya da teorik düzeyde değil, ama sonraki yaşamın çeşitliliği

içinde baktığımız zaman, orada sorunlar vardır. Şimdi bu sorunlar nerelerde ve hangi nedenle ortaya çıkıyor, onu görelim.

I. Sorunlar hangi düzeyde ve neden çıkıyor?

Devletle demokrasi arasındaki ilişki, yani devletin özüyle onun işleyiş biçimi arasındaki ilişki somut durumlarda oldukça karmaşık biçimde belirir. Her *somut* devlet, özü değişmese de, içinde yer aldığı sınıflar dengesine, sınıf kavgasının derecesine, boyutlarına göre değişik oranlarda değişik toplumsal içerikler alır. Her *somut* demokrasi de aynı nedenlerle değişik anayasal biçimler, değişik örgütlenmeler, değişik hukuk çerçeveleriyle örülüdür. İki ülke de burjuva demokrasisidir, fakat yakından baktığınızda anayasal çerçevesi, hukuk sistemi birbirinden tamamıyla farklı olabilir. Bu nedenle, devlet-demokrasi-sosyalizm ilişkisi her *somut* ülke için sözünü ettiğimiz özgül koşulların karmaşasında kendine özgü biçimini

alır. Böyle olduğu için, aynı özlü devlet çok farklı biçimlerde örgütlenebileceği için, teorik düzeyde bir sorun yaratmayan sosyalizm ve demokrasi ilişkisi, *somut* düzeye geldiğimiz zaman çok çeşitli pratik sorunlar yaratmaktadır.

Tüm özgül biçimlenmeler somut inceleme gerektirir. Buna gözü kesmeyenler için en kolay yol, *somut* bir ülkedeki somut biçimlenmeyi anlamaya çalışırken ortaya genel doğruları sürüp kendinden memnun olmaktır: "Burjuva demokrasisi burjuvazinin diktatörlüğüdür. Proletarya diktatörlüğü burjuvazinin en demokratik devletinden bin kat daha demokratiktir." Bitti! Böyle bir tutum soruna yanıt getirmez.

Dünya komünist hareketinde her soruyu böyle genel doğrularla yanıtlama alışkanlığı ne yazık ki dönem dönem oldukça yaygın olmuştur. Bu alışkanlığa sahip komünistlerin şu soruya ne yanıt verecekleri-ni duymak ilginç olurdu: Nasıl oluyor da sömürücü bir azınlığın diktatörlüğü olan burjuva demokrasisi genel seçimler yoluyla diktatörlüğünü sürdürebiliyor?

Bu soruya, beyin yıkama vb. gibi çeşitli yanıtlar veriliyor. Burjuva propagandasının, toplumun egemen ideolojisi olan burjuva ideolojisinin tuttuğu önemli yeri yadsıyacak değiliz. Ancak soruya asıl olarak bununla yanıt veremeyiz. Hele ki koca bir tarih boyunca insanlar bu aldatmacayı nasıl yutuyorlar? Yalnızca propaganda dersek onları koyun yerine koymuş oluruz. Bu soru, devlet denen koca

mekanizmanın nasıl bir toplumsal tabana oturduğu ve nasıl işlediğine getirir bizi. Ve asıl olarak da, *"yönetici sınıf nasıl yönetir?"* sorusunu yanıtlayarak açıklanabilir. Biz, bu yazıda yanıtlamaya kalkışmayacağız çünkü konunun zorunlu bir parçası değildir.

Bu kısa girişten sonra, sosyalizm-demokrasi ilişkisinin tarih içinde nasıl bir gelişim izlediğine bakalım.

II. Sosyalizm-demokrasi ilişkisinin evrimi

Düşünme kolaylığı için bu ilişkinin tarihini birkaç döneme ayıracağım. Ancak bu dönemleri "örgüt emri" gibi anlamamak gerekir, başka çeşit bölümlemeler de yapılabilir.

Birinci aşama, Marks ve Engels'in de yaşadıkları, işçi hareketinin doğuş dönemidir. En basit demokratik haklar kavgasının verildiği dönemdir. Bu nedenle, daha sonra doğacak bir dizi sorun henüz doğmamıştır. Sosyalizm-demokrasi ilişkisi, herkesin gayet kolay anladığı bir ilişki durumundadır.

Böyle bir dönemde yaşamış olan Marks ve Engels, asıl olarak bilimsel sosyalizmi kurma, bilim olarak ortaya çıkarma görevini üstlendiler. İnsan ömrü 50-60 yıldan fazla değil, önlerine koydukları

görevler de dev gibi görevlerdi. Bu nedenlerle Marks ve Engels devlet, demokrasi, sosyalist demokrasi konusunda kapsamlı bir çerçeveden çok, sorunun özüyle ilgilendiler. Fakat bu sorunların özüyle ilgilenebilmiş olmaları bile bugün yolumuzu aydınlatan ışıktır. *Kapital*'e devlet üzerine bir dördüncü bölüm koymayı düşünmüş olmaları da eksik kalan yönü gördüklerini ama ömürlerinin yetmediğini gösteriyor.

İkinci aşama, Avrupa kapitalizminin emperyalizme büyüdüğü aşamadır. Marks-Engels sonrası bu dönemde hem işçi sınıfının savaşımı sonucunda, hem emperyalistleşmenin sağladığı olanaklarla Avrupa'da demokratik uygulamalar belli ölçüde genişledi. Bu genişleyen demokratik haklar üzerinde işçi hareketinde belli başlı iki eğilim belirdi. Birincisi, II. Enternasyonal partilerinin temsil ettiği eğilimdir. Bunların demokrasiye bağlılığı giderek varolan düzene bağlılığa dönüştü ve sosyalizmin önüne fren oldu.

İkinci eğilimi temsil eden Lenin ve Bolşevikler, devlet, demokrasi ve proletarya diktatörlüğü kavramlarını yeniden Marks'a uygun, daha doğrusu bilime uygun, yaşama uygun bir biçimde yerine oturttular.

Lenin de bu sorunla asıl olarak siyasal kavganın içinde, onun gerektirdiği kadarıyla ilgilenmek durumundaydı. Yaşamının sonunda *Devlet ve Devrim*'i yeniden ve genişleterek yazmayı istedi ve kitabın planı üzerinde de çalıştı ama yine ölüm bu görevin yerine

getirilmesine engel oldu.

Yaşamlarının son yıllarında Marks ve Lenin'in devlet konusunu kapsamlı ele almak istemeleri, bunun gerekliliğine işaret etmeleri daha sonra yaşayacak Marksist düşünürlere üstlenilmesi gereken görevi gösteriyordu: Marksizmin devlet teorisini işleyip geliştirmek. Bugüne dek bu görev Marksizme yaraşır biçimde yerine getirilmedi. Devlet konusunda herşey söylenmiş gibi davranıldı. Komünist harekette bu konuda sık sık rastlanan genelciliği, klişeciliği besleyen en önemli unsur bu tutum oldu.

Üçüncü aşama, Komintern partileri dönemi diyebileceğimiz, bir önceki dönemde başlayan demokrasi ve sosyalizm arasındaki açıklığın büyüdüğü bir aşamadır. Bu dönem, Lenin'in ölümünden, faşizmin yükselişine kadarki dönemi kapsar. Batı'da demokratik kazanımlarda, yükselen işçi devrimi karşısında gerileme ortaya çıkmaya başlıyor. Fakat artık bir de sosyalist devlet vardır ve bu sosyalist devlette giderek otoriter bir yapı kurulmaktadır.

Bu gelişmeler karşısında Komintern yanlış bir tutuma kayıyor. Bir yanda demokrasi konusunda iyice genel doğrularla yetiniyor: "Burjuva demokrasisi aldatmacadır." Öte yanda Sovyetler Birliği'nde giderek otoriterleşen sistemin özürcü savunusunu yapıyor. O zor koşullar altında Sovyetler Birliği'nin durumu aslında anormal bir durum değildi, dünya işçilerine güzelce açıklanabilirdi. Komintern'in, Sovyetler Birliği'nde demokrasinin kısılmasının zorunlu

yönlerini ve o gün ve ertesi gün düzeltilmesi gereken uygulamaları göstermeyişinin, her yapılanı onaylayışının, Sovyetler Birliği'ndeki sistemin yerleşmesinde ve donuklaşmasında önemli payı olmuştur.

Komintern'in genelci ve klişeci tutumu nedeniyle, sosyalizmle demokrasi arasında iyice açılan ayrımı kimse ele alıp düşünme yönüne gitmedi. "Burjuva demokrasisi uydurmadır, proletarya diktatörlüğü çok iyidir." Ama bu yetmiyor. Açılan arayı insanlar görüyorlar. Böyle olunca ciddi sorunlar çıkıyor ve komünist partilerinin bunlarla yeterince boğuşamamaları gelişememelerinin altında yatan en önemli nedenlerden biri oluyor. (Tabii çeşitli başka etkenler de var, ama öteki gelişmeleri bir anlamda dondurup yalnızca bu açıdan anlatmaya çalışıyorum.) İşçi sınıfının partileri olarak gerçek bir güç olamıyorlar. Eski sosyal demokrat işçi partileri, işçi sınıfını toparlayan partiler olmaya devam ediyor. Bu tarihin gerçeğidir, hiç değiştiremeyiz.

Dördüncü aşama, büyük bir belanın içinden güzel bir şeyin çıkma şansına sahip olduğu faşizm dönemidir. Yaşam, sosyalizmle demokrasi arasında açılan arayı bu dönemde kendisi kapattı. Demokratik görevler birdenbire herşeyi o denli kapsadı ki, aynen Marks'ın dönemindeki gibi, komünist partileri en temel haklar için savaşmaya başladı. Dolayısıyla işçi sınıfının bilincinde sosyalizmle demokrasi yeniden yakınlaşmaya başladı.

Bunu yaşam sağladı ama komünist partileri buna

amatörce uydu. Kısa bir süre öncesine dek "burjuva demokrasisi aldatmadır" derken, birdenbire faşizme karşı burjuva demokrasisini savunmaya başladı. Komintern büyük bir alabora geçirdi. Dur, ne oluyor demeye kalmadan iyice hat kaydı. Yapılması gereken tabii ki demokratik savaşım yürütmekti, ama demokrasiyi savunmak ayrı, burjuva demokrasisini savunmak ayrı bir konudur.

Komintern, burjuva demokrasisini savunmak gerekir diye sağ bir yanlış yaptı ama bunun nesnel sonucu sosyalizmle demokrasi arasında açılan uçurumu kapamaya yardımcı oldu. Sonuç olarak, bu dönemde partilerin izledikleri somut yanlışlar bir yana, özel koşullara sahip birkaç komünist partisi de bir yana, komünist partileri ilk kez gerçek yığınsal partiler oldular. Bu da *işçi sınıfının kalbini kazanmada demokrasi savaşının önemini* tarihsel olarak vurgulayan, altı çizilecek bir noktadır. Buraya dek anlattıklarımızın tümü, her aşamanın özelliği bu sonucu getiriyor, ama bu aşama çok çıplak olarak gözler önüne seriyor.

Beşinci aşama, soğuk savaş dönemidir. Bu dönem hem demokrasi, hem sosyalizm için çok kötü bir dönem oldu. Doğudaki sosyalist ülkeler işçi sınıfıyla batıdaki işçi sınıfı arasında duvar örüldü.

Soğuk savaş sosyalist sistemi geri devşirme stratejisi izlediği, sosyalist sisteme şiddetle saldırdığı için sosyalist sistem savunmaya geçti. Savunmaya geçmesi, devletlerin kendilerini konsolide etmeleri,

sert önlemlerin hergün birbirini izlemesi demektir. Bu çok nesnel, çok haklı bir nedenden ortaya çıkıyordu, ama yine bir başka nesnel sonucu, Doğu Avrupa ülkelerinin demokratikleşmesinin önünü kesmesi oldu. Böyle bir ortamda demokratiklik sürecinin gelişmesi olanaksızdı.

Batıda da komünist partileri soğuk savaş döneminde büyük güç yitirdiler. Bunun önemli bir nedeni burjuvazi için önemli bir sömürü konusu olan demokrasi ve sosyalizm arasındaki *günlük çelişkiler* konusunda tutarlı bir yanıta sahip olmamalarıydı. Çeşitli tarihsel faktörlerle birlikte ekonomik olarak daha güçlü durumda olan dünya burjuvazisi, dünya işçi sınıfına dönüp "bu ne biçim şey" diyerek sosyalizmle demokrasi arasında çeşitli nedenlerle ortaya çıkmış ayrımın içine bıçağı sokup iyice çevirmeye başladı. Komünist partileri bunun karşısında tutarlı bir tez geliştiremedi.

Öte yanda, tüm olumsuzlukları yanında, o dönemin şöyle bir nesnel gerçeği de vardı: Dünya sosyalist sistemi ortaya çıkmıştı. Sovyetler Birliği'nin yanında dev gibi bir Çin duruyordu. Araları daha açılmamıştı. Bu iki gücün emperyalizme karşı birlikte oluşları ve sosyalist ülkelerin tüm güçlüklere ve ablukaya karşın görülmemiş üretim artışlarına ulaşabilmesi, soğuk savaş dönemini zorunlu olarak kapattı. Soğuk savaşın, emperyalistleri varmak istedikleri noktaya vardıramadığını herkes görmeye başladı. Sosyalizmi Moskova'ya itme, oradan da

kaldırma hedefinin gerçekleşemeyeceği ortaya çıktı. Bu koşullar altında soğuk savaş dönemi yavaş yavaş eridi, kalktı.

Altıncı aşama, soğuk savaş sonrası bugünkü dönemdir. Bu dönemin en büyük gerçeği bilimsel teknolojik devrimdir. Bilimsel teknolojik devrim sayesinde, ihtiyar dünyanın emperyalizmi yeni olanaklara kavuştu. Bu olanaklar temelinde ve işçi sınıfının savaşımı ve bilimsel teknolojik devrimin zorlamasıyla Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde demokrasi uygulaması genişledi, sosyalist ülkelerde ise en başta kendi ekonomik zorunlulukları nedeniyle donuk bir yapı ortaya çıktı.

III. Günümüzde sosyalizm-demokrasi ilişkisi

Günümüz, işçi hareketi tarihinde ilk kez sosyalizm-demokrasi ilişkisinin gerçekten tartışılmaya başlandığı dönemdir. İlk kez ciddi bir tartışma başladı. Bunun, çeşitli nedenlerin birleşmesiyle ortaya çıkan nedeni şudur: Batıda demokrasi uygulamasında genişleme var, sosyalist ülkelerde demokrasi uygulamasında sosyalizmin istediği oranda genişleme yok. Bu çelişki, dünyada komünistleri demokrasiye karşı göstermede, doğu-batı işçi sınıflarının arasını açmada, işçi sınıfının dünya çapındaki birliğini bozmada en önemli ideolojik silah olarak kullanılıyor.

Bunun sonucunda Avrupa komünist partileri öyle bir noktaya geldiler ki, demokrasiyle sosyalizm ilişkisini ele alıp çözmezlerse değil gelişmeleri,

yaşamaları tehlikeye girmiştir. *Avrupa'da komünizm tehlikeye girmiştir.* Kimsenin reddedemeyeceği biçimde var olan çelişkiyi açıklayamazlarsa, gelişmiş kapitalist ülkelerde komünizmin yaşama şansı yoktur. Bu o denli güçlü bir ideolojik silahtır.

Bu nedenle işçi sınıfı tarihinde ilk kez demokrasi-sosyalizm konusu Batı Avrupa'nın yüro-komünist partileri eliyle gündeme geldi. Bunu da söylemekten hiç gocunmayız. İtalyan, İspanyol, Fransız partileri eliyle dünya işçi sınıfı bu tartışmanın içine girmeye zorunlu tutuldu. Tarihsel olarak bu partilerin katkısı budur.

Ve ilk kez demokrasi-sosyalizm ilişkileri konusunda öne sürülen tezler, hem burjuvaziye, hem sosyalist ülkelere karşı söylenmeye başlandı. Sosyalist ülkelere de eleştiri getirilmeye başlandı.

Yüro-komünist partilerin dünya komünist hareketi tarihinde ilk kez bu denli yığınsal partiler olabilmelerinde demokrasi kavgasını gündeme getirmelerinin büyük payı vardır. Her aşamada demokratik savaşımın komünist partilerine büyük canlılık kazandırdığı tarihsel gelişmelere baktığımızda herhalde reddedilir bir gerçek değildir.

Gelişmenin şu yanını da unutmuyoruz: Yüro-komünist partiler kaş yapayım derken göz çıkartıyorlar. II. Enternasyonal partilerine benzediler. Bu yanlışı görelim, onunla da savaşalım. Ancak demokrasi tartışmasının getirdiği nesnel yararı unutmayalım. Lenin'in ölümünden bu yana ilk kez dünya komünist hareketinde "aforozsuz" bir tartışma yürüyor. Afaroz

etmek isteyenler yok değil. Ama edilemiyor, güçler dengesi izin vermiyor.

Bizim görüşümüz, tarafların ikisinin de yanlış olduğudur. Fakat böyle bir tartışmanın yürümesi çok hayırlıdır. Batıdaki partilerin bir gerçeği iyi görmesi gerekir. Böyle tartışabiliyorlarsa, hem kendi içlerinde hem de toplumlarında demokratikleşmeyi şu ya da bu derecede sürdürebiliyorlarsa, bu çeşitli nedenlerin yanında başta dünya sosyalist sisteminin, Sovyetler Birliği'nin varlığına ve onun izlediği detant siyasetine bağlıdır. Sovyetler Birliği'nin kalktığı bir dünya bambaşka bir dünya olurdu. Tarih gerçekten kendine özgü garip yollardan ilerliyor! Sovyetler Birliği'nin sağladığı şemsiye altında Sovyetler Birliği'ni eleştiriyoruz. Batılı komünistler o şemsiyenin varlığını görmezlerse tarihsel bir nankörlük yapmış olurlar. Sovyetler Birliği dünya devrimci merkezidir. Burada Sovyetler Birliği'ne sevgi yine işin içine giriyor.

Dünya işçi ve komünist hareketinde bu konuda ilk kez böyle geniş bir tartışma oluyor. Herhangi bir konuda "yasak" kalktığı zaman aşırıya kaçmamak zordur. Mutlaka aşırılıklar olacaktır, ama mutlaka dengeye gelecektir. Aşırılıklardan kaçınan hareketler de çıkacaktır. Demokrasi ile sosyalizm arasındaki ilişkilerin ciddi olarak düşünülmeye başlandığı bu dönem komünizmin gelişmiş ülkeler işçilerinin kalbini kazanma şansını yakaladığı bir döneme açılabilir. Bu soru hipokrasiden, aldatmacalardan uzak çözülürse önümüze gerçek bir şans açılır.

IV. Ne yapılmalıdır?

Marks'ın zamanında, bugün ve yarın, insan haklarını, en basitinden en yükseğine insan haklarını savunan komünistlerdir. Oysa bir bakıyoruz Saharof denen kişi kızını Amerika'ya evlendirmeye göndermek için açlık grevi yapıyor. Ne var, kız gidecekmiş, Amerika'da oturacakmış. Gitsin. Ne yaparsa yapsın. Koca Sovyetler Birliği bununla mı uğraşacak? Hayır diyor, gidemez. Ardından Batıda bir iki ses yükselince bırakıveriyor. Bunun gibi binlerce örnek çıktığı zaman, büyük bir engel olur. Komünizmin işçilerin, emekçilerin kalbini kazanması için belki de en büyük engel buradadır. Bu engeli aşmadan, komünist partilerinin dünya çapında başarı kazanmasının şansı yoktur. Yüro-komünistler eliyle gelen ve çok saçma

yerlere de götürülen kavga, sorunu çözmenin şansını yaratmıştır.

Bugünkü gelişme koşullarında, telekomünikasyonun, insanlar arasındaki ilişkilerin bugunkü düzeyinde, demokrasi bayrağını kaldırmak için yalnızca demokrasi diye bağırmak yetmez. Mutlaka anladığımız demokrasinin *olumlu programını* geliştirip ortaya koymak da gerekir. Artık yığınlar eskisi gibi değil. "Sen şimdi böyle diyorsun, ama gelince ne yapacaksın?" diyorlar. Gelince ne yapacağımızın programını mutlaka geliştirmemiz gerekiyor. Sosyalist ülkelerdeki demokrasi uygulamasını eleştirmek, "bizimki öyle olmayacak" demek bir başlangıçtır. İlk adım böyle başlayacaktır. Ama bununla çok birşey çözülmez, çünkü bu bir *yadsımadır*.

Mutlaka proletarya diktatörlüğünün en uygun devlet biçimi olan aktif yığın demokrasisi konusunda ne anladığımızı ortaya koymalıyız. Bunu, açık yürekli bir biçimde, *"bu programın ilk anda ne derece uygulanabileceği devrim sırası ve sonrası koşullara bağlıdır"* diyerek yapmalıyız. İstediğimizi yapıp yapamayacağımız yalnızca bize değil, karşımızdakilere de bağlıdır. Bu programı başlangıçta uygulayıp, uygulayamayacağımız ya da ne denli uygulayabileceğimiz iktidara geliş süreci içinde gelişecek olaylara, geldikten sonraki ortama, sınıf kavgasının durumuna bakar. Belki getirdiğimiz programı hiç uygulayamayacağız, ama o zaman yığınların önüne çıkıp, bizim programımız buydu, biz bunu bugün uygulayamıyo-

ruz demek zorunda kalacağız. Halka bu programı neden uygulayamadığımızı anlatmak ve onu inandırmak zorunda kalacağız. Bu bile *çok önemli* bir kazanımdır. Böylece en azından demokrasi ve toplumun liderliği anlayışımızda büyük bir adım atmış olacağız. Bu tutum kendi başına istediğimiz programa ulaşmada köşe taşıdır. Geriye kaymaması için arabanın tekerleğinin altına koyulmuş takozdur. Fazla geriye kayamazsın, çünkü programı yayınlamışsın. Evet ortamı yoktu, ama ortamı olduğu zaman sorarlar.

Sosyalist ülkelerde uygulanan demokrasiyi eleştirmek, sosyalizm-demokrasi ilişkisini somut işleyişler alanında geliştirmek için zorunludur, yararlıdır, üstelik *kolaydır*. Örneğin Sovyetler Birliği'nin ve öteki sosyalist ülkelerin 'dissident'lara yaptıkları doğru değildir. Psikiatri klinikleri vb., bunlar bırakın sosyalizme, insanlığa yakışmayan şeylerdir. Aklı başında adamı, "sen sosyalizmde yaşayıp böyle bir fikri savunabiliyorsan delisin" deyip tımarhaneye atmak. Tartışma ortamının olmaması, farklı görüşlere olanak tanınmaması, hatta seçimlerin anlamsızlığı, çok şey sayılabilir.

Sosyalist ülkelerdeki demokrasi uygulamasının sınırlılığını göstermek yararlıdır, zorunludur, kolaydır. Asıl *zor olan,* birincisi bu gelişmelerin nesnel temelini unutmamaktır. Evet çok hatalar var, Sovyetler Birliği'nde partinin hataları çok, ama bunların bir de nesnel temeli var. Sovyetler Birliği'nin

nereden nereye geldiğini herkes biliyor. Bunları unutmamak gerekir. Zor olan birinci nokta, düşmanlığa kaymamaktır.

İkinci zor olan, kendi açımızdan sosyalizmle demokrasi ilişkisinin somut işleyişlerini ortaya koymak, bunu yaparken de bilimsel sosyalizmin devrimci özünü boşaltmamaktır. Yüro-komünistler bu ikisini de yapamıyorlar.

V. Özle biçim ilişkisi

Proletarya diktatörlüğü altında somut demokrasi programına geçmeden önce, bir noktayı daha kısaca görelim. O da biçimle öz arasındaki ilişkidir.

Diktatörlük devletin özüdür, demokrasi devletin biçimidir. Her devlet bir diktatörlüktür ama her diktatörlük demokrasi olmayabilir. Burjuva devletinin özü burjuva diktatörlüğüdür. Bu, demokrasi olarak da biçimlenebilir, çıplak diktatörlük olarak da biçimlenebilir. Proletarya devletinde de aynı şey geçerlidir. Proletarya devleti de özünde proleter diktatörlüğüdür ama demokrasi de, çıplak diktatörlük de olabilir. Polonya'daki devlet proletarya diktatörlüğüdür ama sıkıyönetimin ilan edildiği Polonya'da bugün demokrasi yoktur, çıplak diktatörlük vardır.

Yaşanan ortama, partinin izleyeceği hattın yanlışlıklarına vb. bağlı olarak özle biçimin arası derece derece açılabilir. Sosyalizmde bu açılma *bürokratik deformasyonu* anlatır.

Sosyalizm dönemi, devrimin yapılmasından komünizme uzanan bir devrimci dönüşüm dönemidir. Bu dönemin belirleyici özelliği sömürünün, üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kaldırılmış olması, fakat kafayla kol emeği arasındaki ayrımın kalkmamış oluşudur. Dolayısıyla devlet bürokrasisi hâlâ bir *uzmanlık* dalıdır. Böyle olduğu için sosyalizm dediğimiz bu devrimci dönüşüm döneminin önemli kavgası, hâlâ bir uzmanlık dalı olan, devleti yönetmenin halktan soyutlanması ya da soyutlanmaması, halkın iradesine bağlı kılınması ya da kılınmaması kavgasıdır. Komünizmin ilk aşaması denen dönemin önemli bir çelişkisi budur. Hâlâ bir yöneten kesim, bir bürokrasi kesimi var olmak zorundadır. Ama bu devlet işçi sınıfının devletidir. Sorun, o uzman kesimi, devleti işçi sınıfının çoğunluğun iradesine bağlı kılmak ya da kılmamak ve ne denli kılmaktır.

Öz olarak proletarya diktatörlüğü ile biçim olarak demokrasinin uygulanması arasında bu alanda bir açıklığın ortaya çıkması demek, devletin proletaryanın girişimi dışına çıkması demektir. Uzmanlık dalı olmaya devam eden devlet işleyişinin proletaryanın yeterince ağırlığını koymadığı bir biçimde yürümesi demektir. Proletarya diktatörlüğü özünde çoğunluğun

çıkarlarını temsil eder, demokrasi de çoğunluğun yönetimidir. Çoğunluğun devlet işlerine aktif katılımı olmadığı zaman, devlet çoğunluğun elinden yukarıya doğru süzülmüş olur. Bunun adı *bürokratik deformasyondur.*

Bürokratik deformasyonu mantıksal sonucuna götürdüğümüz zaman, tarihin kendine özgü garip yollarından kapitalizme geri dönülür. Sosyalizmden kapitalizme geri dönülmez diye birşey yoktur. Komünizme dek kapitalizme geri dönülebilir. Üretim araçlarının toplumsal mülkiyet altında olması yeni bir kapitalist sınıfın ortaya çıkmasına engel olmaz.

Devlet işleyişinde proletarya denetiminin giderek azaldığı bir proletarya diktatörlüğü düşünelim. Devlet yönetmek hâlâ uzmanlık işi olduğundan işçilerden ayrı olarak var olan yönetici kesim iyice kopuyor. Bu kesim kağıt üstünde üretim araçlarının mülkiyetine sahip değildir. Yani *hukuksal* bir ilişki olarak mülkiyet hakkına sahip değildir, fakat *kullanım hakkı* fiilen onların elindedir. Bu koşullar altında yönetici kesim giderek kapitalist sınıfa dönüşebilir.

Tarihsel bir paralel kurarak Osmanlı toplumunu hatırlarsak, kağıt üstünde köylünün ya da tımarlı sipahinin toprakta mülkiyet hakkı yoktu, kullanım hakkına (zilyetlik) sahipti. Bu zilyetlik, yeniden üretim süreci içinde giderek mülkiyet hakkına yaklaştı ve sonunda mülkiyet hakkı olarak yasaya girdi.

Bürokratik deformasyonu mantıksal sonucuna götürürsek benzer bir gelişme sosyalizmde de olabilir.

"Üretim araçlarının mülkiyetine kimse sahip değil, buradan sömürücü bir sınıf çıkmaz" gibi kaba sonuçlardan kaçınmak gerekir. İşçi sınıfından kopmuş, onu yöneten bir kesimin var olması demek, üretim araçlarının mülkiyeti hukuksal olarak nerede olursa olsun, zilliyetliğinin bir başka tarafa gitmiş olması demektir. Buradan kapitalist sınıf doğabilir.

Böyle bir şey olası olduğu için *yalnızca öze bakarak,* proletarya diktatörlüğü çoğunluğun çıkarlarını savunur diyerek, *biçimi arama gereği* duymadan "proletarya diktatörlüğü en demokratik burjuva devletinden bin kez daha demokratiktir" demek, yeterince doğru olmaz. Bu ikisini mutlaka *birlikte* düşünmek gerekir. Lenin proletarya diktatörlüğü en demokratik burjuva devletinden bin kere daha demokratiktir dediği her yerde bu ikisini birlikte düşünerek konuşmaktadır. O tarihlerde proleter devletinin iki alanda da burjuva devletinden daha demokratik olduğunu göstermektedir. Yalnızca özüyle sonuca varılmaz, çünkü çoğunluğun yönetimi yaşama geçmiyorsa, çoğunluğun çıkarlarını güden proletarya diktatörlüğünün özü zedeleniyor demektir. Bunu mantıksal sonucuna ulaştırdığımız zaman, proletarya diktatörlüğü kalmıyor demektir. Lenin bunu öğretiyor.

Biçimle özü düşünce kolaylığı açısından ayırırız, fakat çok da fazla ayıramayız. "Bu, proletarya diktatörlüğüdür, ne yaparsa zaten çoğunluğun çıkarınadır, çoğunluğun çıkarına olan da daha

demokratiktir" mantığı ancak bir karikatür yaratır. Mutlaka demokratik işleyişler, demokratik biçime sahiplik gerekiyor. Mutlaka, devleti ortadan kaldırma aşaması gelmediği için kendi üstünde bir yönetici kesim tutmak zorunda olduğu bu tarihsel dönemde işçi sınıfının bu yönetim kadrosunu çepeçevre sarabilmesinin koşullarını yaratmak gerekiyor.

O zaman şöyle bir soru soralım: *Biçimin olmadığı yerde öz ne anlama gelir?* Demokratik işleyişlerin olmadığı yerde proletarya diktatörlüğü, ne anlama gelir? Çeşitli anlamlara gelebilir. Her somut durumda sınıf güçlerinin yarattığı dengeye bakmak gerekiyor. Bunun en alt sınırı çoğunluğun yararına çalışan, ama otoriter bir devlettir. En üst sınırı, "proletarya diktatörlüğü vardır" dediğimiz en üst sınırı, bürokratik deformasyondur. (Bunun ilerisine gittiğimiz zaman proletarya diktatörlüğü kalmamış demektir.) İkisi de proletarya diktatörlüğüdür, ikisi de özünde belli bir bürokratik deformasyonu anlatır. Ama birisi hâlâ halkın çıkarlarının sözcüsüdür ve gönüllü desteğini alabilmektedir.

Demokratik işleyişlerin olmadığı ama çoğunluğun yararına çalışan bir devlet, istenen birşey olmasa da yararlı olabilir, tarihsel olarak zorunlu olabilir. Örneğin Sovyetler Birliği'nin savaş komünizmi dönemi.

Özle biçim arasındaki ilişki bir yaklaşım olarak böyle bir özellik taşıyor. İkisini birbirinden *uzun süreli* koparmak olanaksızdır.

VI. Sosyalist demokrasi anlayışımız

Demokrasi yalnızca oy verme vb. gibi anlaşılamaz. Hele sosyalizmde. *Demokrasi sürekli bir fikir oluşturma ve karar verme sürecidir.* Sürekli bir süreçtir. Altı yılda, beş yılda bir değil. Böyle olduğu için her alanda, her düzeyde *geniş tartışma olanağı* ister. Tartışma olmadan neye karar vereceksin? Bunsuz demokrasi en iyi biçimiyle olsa olsa burjuvazinin en iyi demokrasisi olan rıza demokrasisi olur. Oysa sosyalizmin gereği yığın demokrasisidir. Aktif demokrasidir.

Bunları akılda tutarak proletarya demokrasisinin nasıl bir demokrasi olması gerekir? Devrimden sonra nasıl bir yapı kurmak istiyoruz?

Bunun programını burada somut olarak sapta-

maya olanak yoktur, ama mutlaka belirli bir çerçeve koyabiliriz. Zaten konmuş. Üstündeki külleri temizlemek, o mirası yeniden ortaya çıkarmak yeter.

Demokrasi programını dört alanda düşünebiliriz. Ayıracağım dört alan her devlette birbirinin içindedir. Sosyalizmde özellikle daha fazla içiçedir, çünkü üretim araçlarının devlet mülkiyetine geçmesiyle tarihte ilk kez emek alanıyla siyaset alanı tam olarak birbirine geçmiştir. Fakat düşünce kolaylığı olsun diye dört alana ayırabiliriz. 1. Devlet aygıtının örgütlenişinde demokrasi. 2. Siyasal sistemin örgütlenişinde demokrasi. (Ne denli ayrılmaz olduğu zaten adlarından belli.) 3. Ekonominin örgütlenişinde demokrasi. 4. Uluslararası ilişkilerin düzenlenişinde demokrasi.

6.1. Devlet aygıtının örgütlenişinde demokrasi

Devlet aygıtının örgütlenişinde proletarya diktatörlüğünün kendi yapısına en uygun olan yığın demokrasisi için şunları sahip olması gerekir.

a. Lenin'in sözleriyle "merkezde proletarya diktatörlüğü, yörelerde özerklik". Bu, şu anlama gelir: Ülkenin her yanına söz geçirebilen yetkin merkezi otorite. Yerel organlarda, örneğin belediyelerde vb. ise geniş bir özerklik, ve bu özerkliği güvence altına alacak mali kaynak, personel, ekonomik olanak vb. Yoksa özerklik sözde kalır.

Böyle bir mekanizma kurulması bürokratizme karşı en güçlü savaşım araçlarından biridir. Çünkü en küçük bir konuda bile karar almak için yukarıya başvurmak zorunluluğu ortadan kalkar. Yerel organ kendi kararını verir, geneli ilgilendirir biçimde uygun gelmediği zaman merkezin o kararı değiştirme yetkisi vardır. Fakat bu yukarıdan aşağıya doğru birşeydir. Aşağıdan yukarı danışmayı kaldırınca bürokrasiyi önleyen en önemli önlemlerden birini almış olursun. Yığınların devlet çalışmasına, yönetime katılmasına kapıyı açan en büyük olanaklardan biri budur. Bu aynı zamanda proletarya diktatörlüğünün hedefi olan *ucuz, basit, çabuk devleti* sağlamanın yollarından biridir.

b. Tüm devlet görevlilerinin — yalnızca saylavların değil, tüm devlet görevlilerinin (yönetim, yargı, eğitim) — seçimle gelmeleri ve seçmenlerin bunları *her an* geri çağırma hakkına sahip olması. (İki yılda bir geri çağırma hakkı vb. değil, sürekli bir hak olarak.)

Paris Komünü'nün uyguladığı bu önlem, Lenin'in, Marks'ın proletarya diktatörlüğünün vazgeçilmez unsuru olarak saydıkları özelliklerden biridir. Gerçek demokrasinin de vazgeçilmez bir özelliğidir. Belli derecelerde ve rahat dönemlerde emperyalist ülkelerde de buna benzer şeyler uygulanıyor. Ancak hiçbir zaman yukarıda belirttiğimiz tamlık içinde uygulanamamıştır, uygulanamaz.

c. Yine Paris Komünü'nde uygulanan ve Lenin'in, Marks'ın ölçü olarak getirdikleri birşey: En

yüksek devlet memurunun aylığı nitelikli bir işçinin aylığını geçemez. Hâlâ bir uzmanlık dalı olan devlet işlerini yapanların yaşam düzeylerinin işçiden kopmaması, devletin işçiden kopmamasının önemli koşullarından biridir. Ayrıca, "aylık" konusunu sözcük anlamı içinde de anlamamalıyız. Örneğin, Polonya'da radyo ve televizyonun başındaki kişinin devlet parasıyla satın aldığı bir uçağı, bir helikopteri, 4-5 milyon marklık bir yatı ve birkaç özel villası varmış! Paris Komünü'nün bu ilkesini tüm önlemleriyle birlikte düşünmeliyiz. (İlginç bir nokta: Partimizin menşevik programı, "en yüksek memurun aylığı, kalifiye işçinin aylığının iki katından fazla olamaz" demektedir. Nasıl bir çiftlik düşledikleri ortada.)

d. Yargı alanında iki değişiklik yapmak gerekiyor. Birincisi, mahkemelerde halk temsilcilerinin yer alması. Buna *jüri* deniyor. Jürinin görevi suçu ve suçluyu saptamak, yargıcın görevi cezayı kesmek. İkincisi, tüm yargıçların ve savcıların seçimle işbaşına gelmesi ve seçmenlerin her an geri çağırma hakkının olmasıdır. Bunun çeşitli ülkelerde uygulandığını ama savcılar için değil, yargıçlar için varolduğunu sanıyorum.

e. Ordu dağıtılıp yeni halk ordusu kurulduktan sonra, halktan soyutlanmasını, halkın dışında bir güç olmasını önleyecek bir dizi önlem almak gerekiyor. Bunları da komünist hareketin iktidarı almadan önce kaba hatlarıyla geliştirmesinde büyük yarar vardır. Elini bağlayacak somut "planlarla" değil ama teorik

çerçevesiyle geliştirmezsek, devrimi yaptıktan sonra ordunun sosyalist toplumdaki konumunu düzenlemede büyük sorunlar doğabilir.

Silah üretimi ve dağıtımı kesinlikle proletaryanın bilgisi ve denetimi altında olmalıdır. Ordu cephaneliklerinin tümü işçi kollektiflerinin bekçiliğine devredilmelidir.

f. Toplumu ilgilendiren önemli konuların, çıkartılan önemli yasaların halk oylamasına (referanduma) sunulması.

g. Devlet işleyişinde açıklık ilkesi. Görüşülecek yasa tasarılarının yayınlanması. Yasama organı oturumlarının radyo, televizyon, gazete yoluyla halka açılması. Her düzeyde devlet organlarının mali hesaplarının halk tarafından ulaşılabilir olması.

6.2. Siyasal sistemin örgütlenişinde demokrasi

a. *Çok partili sistemi kabul.* Neden? *Bir kez,* çeşitli sınıf ve katmanlar olduğundan. Çeşitli sınıf ve katmanlar varsa bunların komünist partisi içine sızarak, onun işçi sınıfı partisi olma özelliğini bozarak, bir takım organları ele geçirerek, niyet ne olursa olsun nesnel olarak yıkıcı bir biçimde istekleri ortaya koymaları yerine kendi çıkarlarını ayrı siyasal bir partide ortaya sürmeleri en uygunudur. Lenin, "demokrasi sınıf kavgasını ortadan kaldırmaz, tam

tersine demokrasi sınıf kavgasını daha açık, daha geniş, daha kolay hale getirir" diyor. Sınıflar, katmanlar varsa, partilerini kursunlar, komünist partisine sızmasınlar. SBKP'nin yönetimine, hatta üye bileşimine baktığımız zaman çoğunluğu işçi sınıfı oluşturmuyor. Böyle olmasın. Çeşitli sınıf ve katmanlar var olduğu için çok partili sistemi kabul etmede büyük yarar vardır.

İkincisi, aynı sınıf içinde de mutlaka farklı yaklaşımlar olacaktır. Aynı sınıftanım diye bir başkasıyla aynı düşünmek zorunda değilim. Evet, her durumda doğru tektir. Ama o doğruyu herkes bulmayabilir. Farklı görüşler aynı parti içinde kalmayı engelleyecek denli derin bir ayrılığa gidebilir. Hepsi de sosyalizmi kurmak için olabilir. Örneğin, Fransız komünistleri komünizmi istemiyor mu? SBKP komünizmi istemiyor mu? Aynı parti içinde, iki programdan biri temelinde kalmalarına olanak yoktur. Fransız komünistleri Fransız değil de Sovyet olsalardı onlara o hak neden tanınmasın. O yol yanlıştır, ama öteki de yanlış olabilir.

Üçüncüsü, işçi sınıfının ve emekçi halkın çıkarlarını en tutarlı biçimde komünist partisinin savunduğunu bildiğimize göre başka partilerin varlığından neden korkacağız?

Daha da sayabiliriz. Hepsi çok partililiği kabul noktasına bağlanıyor. Çok partililiği kabul, sınıf savaşını daha açık, daha namuslu, daha geniş bir biçime sokar. Yığınları daha fazla bu savaşa katar. Ve

komünist partisini deforme etme yönündeki köylü ve aydın etkisini kaldırır.

Sovyetler Birliği'ndeki tek parti sistemi sosyalizmin zorunlu bir özelliği *değildir.* Bunu kimse iddia etmiyor, edemez. O sisteme koşulların dayatmasıyla varıldı. Oysa Lenin, ilkesel düzeyde çok partililiği kabul etmiştir. 1917-18 yılları arasında yazdığı çok yazı buna örnek gösterilebilir.

b. *Çok partililiğin doğal sonuçları:* Devletimizin anayasası şunları garanti altına almak zorundadır.

I) Komünist partisinin programını kabul etme gereği olmadan, parti kurabilme özgürlüğü. Sosyalist ülkelerde, komünist partisinin programını kabul zorunluluğu koşuluyor. Sonra da farklı partiler var deniyor. Öylesi, farklı parti değil, komünist partisinin transmisyon kayışı olur. Çok partililiği kabul ediyorsan, komünist partisinin programını kabul koşulu koyamazsın.

II) Dolayısıyla, proletarya devletinin *demokratik düzenine karşı çıkmayan* tüm partilere özgürlük. Başka partilerden korkacak neyimiz var. İşçilerin ve emekçilerin çıkarını en iyi komünizm savunur diyorsak ve bunları *sağlama* yoluna girmişsek, insanların yanlışın peşinden gideceğini düşünmek için onları çok hor görmek gerekir. Proletarya devletinin demokratik düzenine karşı çıkmadıkça isteyen istediğini kursun. Bunlar komünist partisinin halkın gönlünü kazanma zorunluluğunu canlı tutar. Bir tehdit varsa o parti hayallerle uğraşmaz, pisliklere

dalıp gidemez. Sürekli olarak işçi sınıfının nabzını elinde tutmak, çoğunluğunu korumak zorundadır. Bu da onun halktan kopmasını önleyen en önemli birşey olacaktır.

III) Her partiye toplumda sağladığı destek oranında basında, televizyonda yer. Bunlarsız da parti kurma özgürlüğünün anlamı yoktur.

IV) Halkın iradesine tam saygı. Bu şu anlama gelir: Seçimler yapılacak. Farklı programları olan farklı partiler olacak. Seçimleri kaybettiğimizde gideceğiz. Başka türlüsü mantıksızdır. Temsilcisi olduğu sınıf devlete sahip olduğu, üretim araçlarını toplumsallaştırdığı, sömürüyü ortadan kaldırdığı, sürekli olarak ilerlediği halde, halkın çoğunluğunun desteğini kaybetmiş bir parti çok beceriksiz bir partidir. Böyle bir parti, İnönü'nün deyimiyle, çadır bile kuramaz. Öyleyse seçimi kaybedince çekilsin daha iyi. Başkacası hipokrasi (iki yüzlülük) olur. Halkın iradesine saygı zorunluktur. Devrime dek halkın gönlünü kazanmak için tüm çabanı harca, devrimi yaptıktan sonra halk ne isterse istesin yerinden oynama. Böyle şey olmaz. Lenin böyle öğretmiyor.

Çeşitli partilerin işçi-köylü ve asker sovyetlerinde temsil edildiği 1918 yılı başında bu *çok partili sovyet sisteminin* üstünlüğünü savunurken Lenin şöyle demektedir: "Emekçi halk partisinden hoşnut olmazsa başka delegeler seçebilir, *iktidarı bir başka partiye devredebilir* ve hükümeti devrimsiz değiştirebilir." (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İngilizce basım, c.26, s.498)

(abç)

c. *Seçim sistemi:* Seçim sistemi nasıl olmalıdır? Lenin'in "bu olmazsa demokrasi olmaz" dediği birşey var. Tek dereceli seçim. Lenin, "tek dereceli seçimle seçilmemiş komiteler demokratik komiteler değildir" diyor.

Eşit ve genel oy hakkı (mahpuslar dahil) ve parti sistemine dayalı nisbi temsil.

Seçim sisteminde mutlaka olması gereken bir başka şey de gizli oylama, açık sayımdır.

Seçim sisteminde *tüm* kişi ve örgütler mutlaka doğrudan aday gösterme hakkına sahip olmalıdır. Hatta, liste dışı insanlara oy verilebilmeli, herkes istediği adayı hiçbir şey demeden, hiçbir yerde de adı olmadan gidip kutuya atabilmelidir.

Seçim sisteminin mutlaka olması gereken bir başka yönü de geri çağırma hakkıdır. Seçimler dört yılda bir yapılıyorsa, iki yılda bir gözden geçirip, kimler iyi çalışmamışsa bunları geri çekme biçiminde değil, seçmen çoğunluğunun belli bir yüzdesi ne zaman geri çekmek isterse, o zaman geri çekme hakkına sahip olması gerekir.

d. Sivil *(civic)* toplumun (bunun tam karşılığı, "vatandaşa ait", "halka ait" demek) gelişmesi için somut özendiriciler. Örneğin, derneklere devletin mali yardım yapması, toplantı yeri, yayın olanağı sağlaması vb. vb.

e. Demokrasi sürekli bir karar alma demekse, toplumda her konuda serbest tartışmaya olanak

tanımak, azınlık görüşlerin çoğunluk haline gelebilmesinin de olanaklarını yaratmak için, belli oranda destekçi bulmuş her görüşe devlet basımevlerinde görüşlerini basma ve yayma hakkı tanınmalıdır.

Diyelim birisi bir kitap yazdı. Beş yıllık planda yok. Belki kimsenin de hoşuna gitmeyecek. Ama adam geceleri uyumadı, yazdı. Şimdi bunu nerede bastırsın? Hele "ters" görüşler taşıyorsa sosyalist ülkede hiçbir yerde bastıramaz. Böyle olursa herşey donuklaşır, hiçbir şey ilerleyemez. Kimsenin birşey yapmaya isteği kalmaz. O zaman, diyelim ki onbin kişi bu kitabın basılmasını uygun görüyorsa, kitap devlet basımevinde basılacak. O onbin kişinin kitabın içindeki görüşlerle uyuşması da gerekmez. Fikirleri benimsendiği için ya da yanlızca tartışılsın diye belli bir destek sağlayabilmiş her görüşe devlet basımevlerinde görüşlerini basma ve yayma hakkı sağlanmalıdır. Bunu Lenin söylüyor.

f. Toplumsal ve siyasal yaşamda, *açıklık* ilkesinin garanti altına alınması. Açıklık ilkesinin uygulanması bürokrasiyi dizginler. Bürokrasi daima karanlıklarda, kapı arkalarında iş görür. Açıklık, halkın sorumluluk üstlenmesinin, girişimini arttırmasının yolunu açar. Halk sorunları, dertleri bilmezse, bunların çözümü için seferber olmaz.

g. Kişi ve konut dokunulmazlığı, özel yaşamın özelliği güvence altına alınmalıdır.

h. Ölüm cezasının ve insan onuruyla bağdaşmayan tüm cezaların kaldırılması, işkencenin yasaklan-

ması. (Psikiyatrik hastane cezası vs.) Lenin çok yerde söylüyor, "biz karşı-devrimciyi öldürürüz ama işkence etmeyiz". Üstelik çıplak diktatörlük dönemi için konuşuyor. Öyle bir dönem ki, beyazlar yakaladığı işçiyi kızıl yıldızından çiviyle çakıyor. Böyle bir dönemde Lenin "biz cezasını veririz ama işkence yapmayız" diyor. Bu çok önemli birşeydir. Biz ise zaten o çıplak diktatörlük dönemi dışında konuşuyoruz. Proletarya diktatörlüğünün demokrasisini konuşuyoruz. İdam, işkence, eziyet insanlık onuruna yakışmaz, yapanı küçültür.

Saharof, hidrojen bombasını yapmış, dünyanın en büyük bilim adamlarından biri. Bu insanı Gorki'ye sürmek olacak iş değil. Haydi oldu. Saharof sürgünde de çalışıyor. Yalan yanlış yazıyor, ne yazarsa yazsın. Gezmeye gidiyor karısıyla, dönünce bakıyor KGB tüm çalışmalarını götürmüş. Bunlar olur mu? Bunlar da işkencedir. Saharof yazsa ne olur, yazmasa ne olur? Bunlar komünist sistemi bozuyor. Bunların kaldırılması gerekiyor.

i. *Düşünce ve söz özgürlüğü:* Düşünce özgürlüğü deyince menşeviklerin demokratik dediği 1961 anayasasındaki gibi düşünmeyin. Düşündüğünü söyleyemedikten sonra bu nasıl bir düşünce özgürlüğüdür? Biz düşünce, söz ve toplanma özgürlüğünü birlikte savunuyoruz.

Bunlarla bağlı olarak kişisel ve kurumsal dinsel inanç ve ibadet özgürlüğünü savunuyoruz. Kişi olarak herhangi biri dine inanabilir ve ibadet edebilir. Kurum

olarak din cemiyeti de kurar, kilise de kurar. Bu taktik bir gerekçeyle böyle değildir. Bunun altında derin bir felsefi neden yatıyor. Engels'in deyimiyle "ateizm zorunlu bir inanç maddesi yapılamaz". Kendisi inançsızlıktır.

Allaha inanmamayı bir yere yazmak, "inanmak gerekir" diye yazmak gibi birşey olur. Ancak komünist partisi dinlerle savaşacaktır. Burada menşeviklerden ayrılıyoruz. Hayır, komünistler yalnızca "kötü" din adamlarıyla değil, *dinle* de savaşmak zorundadırlar. Din halkın afyonudur. Ama şimdi komünist partisini konuşmuyoruz devleti konuşuyoruz. Devlet dine karşı bir kısıtlama getiremez.

j. Ülke içinde gezi ve yerleşme özgürlüğü ve yurt dışına gezi özgürlüğü.

k. Ulusların kendi yazgılarını belirleme hakkına saygı: Bu da toplumun demokratikleşmesi için zorunlu maddelerden biridir.

l. Herkese silah taşıma hakkı. Bu hakkın, halkın toplumdaki örgütlü silahlı güçlerle başedebilecek biçimde ve çağdaş teknoloji dikkate alınarak örgütlenmesi. Örneğin, *işçi kollektiflerinin* tahrip gücü yüksek modern silahlara sahip olması.

6.3 Ekonominin örgütlenişinde demokrasi

a. İşyeri demokrasisi: Tüm işyerlerinde işçilerin ve işçi

kollektiflerinin yönetime ve denetime katılması. Tabii bu fikri günü geldiğinde geliştirmek gerekecek. Menejerleri kim seçecek? Mutlaka iki taraflı işleyişler koymak gerekiyor. Merkezin haklarını güvence altında tutmak, öte yanda menecerin altında çalışacak insanların iradesini genişletmek gerekiyor. İşyeri demokrasisi, sosyalizmin demokratikliğinin önemli kaynaklarından biridir. Fabrikada ya da işyerinde fiilen çalışanların alınan kararlar üzerinde denetimi yoksa, devlette de demokrasiden sözetmeye olanak yoktur.

b. Sendikaların, ekonominin örgütlenmesi ve denetimindeki yetki ve sorumluluklarının giderek artmasını güvence altına almak. Bunun da somut yollarının geliştirilmesi gerekecek. Sosyalizm komünizmin üst aşamasına uzanan sürekli bir devrimci *dönüşüm* dönemidir. Durağan bir aşama değil, daima akışkan bir süreçtir. Ekonominin gelişmesine göre üstyapısını bilinçli olarak değiştirmek zorunda olduğumuz, işçi sınıfının, çoğunluğun iradesini, sendikaların, yığın örgütlerinin, sivil toplumun yetkilerini her dakika geliştirmek zorunda olduğumuz bir aşamadır.

c. Toplu sözleşme, grev ve genel grev haklarının güvence altına alınması. Sosyalizmde işçi sınıfının kendi devletine karşı grev yapması ters bir durumdur. Ama böyle durumlar çıkabilir. Öyle dönemler ya da durumlar olabilir ki, grev proletarya diktatörlüğünü kurtarabilir. Yine öyle durumlar olabilir ki, Polon-

ya'da olduğu gibi, zararlı sonuçlara gitmeye başlayabilir. Ne var ki, işçi sınıfının bu en doğal hakkını hiçbir zaman elinden alamayız.

d. Ekonominin durumu hakkında kapsamlı istatistiklerin yayınlanması.

6.4. Uluslararası ilişkilerin düzenlenmesinde demokrasi

a. Halkın egemenliğini, iradesini yok eden ya da sınırlayan tüm uluslararası antlaşmaların yırtılması, bu nitelikteki örgütlerden çıkılması.

b. Devrimden sonra, işçi sınıfının ve halkın yararına imzalanacak anlaşmaların, girilecek örgütlenmelerin halk oyuna sunularak bağlayıcılık kazanması ve belli aralarla yeniden halk oyuna sunulması. Dolayısıyla "gizli" anlaşmaların olmaması.

Bu hakkı verdiğin zaman halkın enternasyonalizmini de geliştirmek zorundasın. Halkı enternasyonalist bir ruhta eğitmiyorsan, herşeye dar ulusçu sınırlar içinde bakacaktır. "Bu anlaşma bana ne kazandırdı? İşte kerestemi aldı, bana ne verdi?" diye bakmaması için enternasyonalist anlayışını geliştirmek zorundasın.

VII. Anlatılanların genel çerçevesi

Buraya dek değindiğimiz koşulların tümü yalnızca genel bir anlayışı belirlemek içindir. Çok daha somutlanabilir. Bu çerçeve, yasaların yasası *anayasa*dır, ve genel düzeyde ele alınmıştır. Çünkü, bugün bize, partimize adım attıracak nokta bu anayasanın temel çerçevesidir.

Devlet aygıtının örgütlenişine ilişkin önlemleri birlikte düşündüğümüz zaman, bunların hepsi bir yönü gösterir: Devlet aygıtının çeşitli alanları uzmanlık dalı olduğuna göre, başta burjuva aydınlarını kullanmak durumundayız. Sonra işçi sınıfından bunları yapabilecek insanları yetiştirip, onlara devredeceğiz. (Bugün Sovyetler Birliği'nde devlet kadrosu işçi ya da köylü kökenli aydınlardır.) İşçi ve köylünün

içinden çıkan, dolayısıyla onların durumundan daha iyi anlayan bu yeni kesim artık aydınlar-bürokrasi denen, işçi ve köylünün *dışında* bir kesim oluştururlar. Dolayısıyla tüm önlemler devlet işleyişine işçi sınıfının ve çoğunluğun iradesini ne denli sızabilirse o denli sızdırmayı amaçlıyor. Tüm önlemler bürokrasiye karşı savaş, devletin halkın dışında bir güç olmasını önlemek için savaş anlamını taşıyor.

Siyasal sistemin örgütlenişinde sayılan birinci, ikinci ve üçüncü maddelerin altında sosyalizmde devlet-parti ilişkisini düzenleme çabası yatıyor. Bunlar özdeş şeyler değildir. Partiler devletin izleyeceği siyaseti belirler. Devlet kendisi uygular. Devlet katlarındaki partililer parti üyesi olarak bu işleyişi kolaylaştırır, çabuklaştırır, yaşama daha tam, daha etkin geçmesini sağlarlar.

Komünist partisinin sosyalist toplumdaki yönetici rolü de esas olarak bu anlama gelmektedir. Komünist partisi proletarya diktatörlüğü altında egemenliğin, iktidarın ruhudur. Proletarya diktatörlüğünün lider gücüdür ama devletin kendisi değildir, devlet değildir. Devletle parti özdeş değildir. Öte yanda, komünist partisi işçi sınıfının kendisi de değildir.

Toplumun demokratikleşmesi ve toplumun devleti giderek daha etkin denetleyebilmesi, giderek devlet görevlerinin daha geniş bölümünü üstlenebilmesi için de birtakım önlemler gereklidir. Siyasal sistemin örgütlenişi bölümünde üçüncü maddenin

ardından gelen maddeler de asıl olarak bunu sağlamayı amaçlamaktadır.

Burada saydığımız ve aslında çok daha geliştirilebilecek demokratik hakların kendileri, günlük işleyişlerde aşılması gereken güçlükler yaratmaktadır. Bunun bilincindeyiz. Ama bunlar adım adım aşılacak güçlüklerdir. Ve Polonya'daki gibi büyük güçlüklerin gelmesini önleyecek en sağlam güvencelerdir. Birdenbire tüm sistemin alabora olmasını, herşeyin karşı dönmesini engelleyen en önemli güvenceler, bu kendi ellerimizle yaratacağımız küçük küçük engellerdir. Bu küçük engellere saygı duydukça o büyük, yıkıcı engelle karşılaşma olasılığı yokolacaktır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, proletarya diktatörlüğü kendine en uygun devlet biçimi olan aktif yığın demokrasisine ancak bu saydığımız koşullar sağlandığında sahip olabilir. Ve ancak böyle aktif yığın demokrasisine sahip olursa komünizmin üst aşamasına doğru ilerleyebilir. Çünkü devletin sınıf egemenliği sorunu, devletin yönetilmesi sorunuyla karıştırılmamalıdır. Lenin "...sınıfın yönetici sınıf durumuna gelmesi onun derhal yönetebilir duruma gelmesi anlamına gelmez" diyor. (Lenin, c.30, s.457) Komünizme devrimci dönüşüm aşamasının önemli bir çelişkisi budur. İşçi sınıfı yönetici sınıftır, fakat yönetmeye hazır değildir. Onun adına yönetmesi gereken birtakım insanları kabul etmek zorundadır. Bunları ne derece denetleyebildiği sorusunun yanıtı onun komünizme ne denli ilerleyeceğini belirleyecektir. Bunları ne

derece avucunda tutabildiği de demokrasinin ne denli uygulandığıyla eş anlamlıdır.

"Demokrasi, proletarya diktatörlüğünün tam da varoluşunun koşuludur, onun yaşamının özüdür. Demokrasi, diktatörlük ilkesinin bürokrasi tarafından çarpıtılmasını önlemeye yarar ve devlet gücünün hiçbir zaman, işçi sınıfının ve onun bağlaşıkları olan emekçi halkın hem günlük hem de uzun erimli çıkarlarını bir an olsun gözden kaçırmamasını sağlar. Sosyalist demokrasi proletarya diktatörlüğünün karşısına dikilemez ve onun yerine geçmesi diye bir sorun yoktur." (Bela Biszku, "Sosyalist Kuruculuk Döneminde Devlet Gücünün Rolü", *Power, Liberty, Democracy,* Corvina Press, Budapest, Macaristan, 1978, İngilizce basım)

Bir daha demokrasi kavgasının önemi üzerine

Buraya dek çok kaba hatlarıyla, Türkiye'de işçi sınıfı devletinin getireceği demokrasiyi anlatmaya çalıştık. Bu söylenenler, proleter demokrasisinin en üst sınırı da değildir. O sınır, sistemin oturması ve gelişmesi oranında genişleyecektir.

Ne var ki, proleter demokrasisinin bu düzeyi bile *hiçbir* burjuva devletinin, en rahat döneminde verememiş ve *hiçbir zaman* veremeyecek olduğu bir düzeydir. Çünkü demokrasi gerçek olmaya, halkın iradesini süregen biçimde yansıtmaya yöneldikçe kapitalist sistemin temelini dinamitlemeye başlar. Bu nedenle, *çağımızda demokrasinin tek ve gerçek sahibi işçi sınıfıdır.*

Kapitalist ülkelerde üretim ilişkileri üretim

güçlerinin gelişmesini engellemektedir. Bu ülkelerde üretim güçlerinin gelişebileceği sınır, sosyalizm altında *yapabileceğiyle* karşılaştırıldığında çok gerilerde kalır. Sosyalizmde gelişmenin sınırı yoktur. Üretimin toplumsallığı ile mülkiyetin özelliğinin uyuşmazlığı kapitalizmi patlatıp yokedecektir. Bilimsel-teknolojik devrim, kapitalizmin yetmezliğini iyice azdırmaktadır. Bugünkü bilimsel ve teknolojik gelişme ve üretimin toplumsallaşması düzeyinde, giderek daha demokratik bir ekonomik ve toplumsal işleyiş getirmeden *üretimi sürdürmek olanaksızlaşmaktadır.*

Buradan öldürücü bir çelişki doğmaktadır. Bir yanda, bilimsel-teknolojik gelişme temelinde ekonomik ve toplumsal yaşam giderek daha fazla demokratikleşmeyi zorunlu tutuyor. Öte yanda gerçek demokrasi kapitalizmde uygulanamaz. Bir yerden sonra kapitalizmi reddeder. Bu nedenle, kapitalist, özellikle ileri kapitalist ülkelerde demokrasi kavgası işçi sınıfının sosyalizm kavgasının can alıcı bir parçasıdır.

Bize gelince, söylemekten ne çekinelim, Türkiye toplumu geri kalmış, hoşgörüsü eksik, ödünsüz, barbar tarihinin baskısından kurtulamamış bir toplumdur. Belki belli bir süre çizmeye çalıştığım çerçeve uygulanamayacaktır, ya da ancak belli oranda uygulanabilecektir. Biz, proletarya diktatörlüğünün istediği demokrasi budur diyoruz. Ulaşmak istediğimiz budur. Programımızda bunlar yer alacaktır.

Engel olunmuyorsa kuracağımız da budur.

Bunların Türkiye'de ne denli uygulanabileceği bugünden belli olmasa da bu, komünist hareketin bugüne dek çeşitli nedenlerle eksik bıraktığı bir yönü doldurmamıza engel değildir. Sosyalizmle demokrasiden ne anladığımızı ortaya koymaya engel değildir. Devrim sonrasını bir yana bırakalım, *devrimi yapmak istiyorsak* bunu koymak *zorundayız.* Dünya gelişmesi öyle bir noktaya geldi ki, sosyalizm ile demokrasi arasındaki çeşitli somut örneklerinde var olan ayrılıkları açıklamazsak, komünistlerin demokrasiyi gerçekten savunan tek güç olduğunu ortaya koymazsak, devrimi *biz* yapamayız. Bu sorun Avrupa'da daha şiddetlidir. Orada bunu çözemedikleri sürece komünizm tehlikededir. Ama Türkiye de Avrupa'nın çok dışında değildir. Üstelik gelişmesi Sovyetler'in o günkü gelişmesiyle kıyaslanamayacak denli ileri bir düzeydedir.

Türkiye'de gerçekten zorlu bir demokrasi kavgasına girmek zorundayız. Bizim kavgamız devrimi yapana kadarla sınırlı değildir. Asıl olarak devrimden sonra ne yapacağımızı söylememiz gerekiyor. Demokrasi ile sosyalizm arasında somut örneklerle belirmiş olan ayrımı temizlemeden Türkiye'de demokrasi sorununa gelemeyiz.

Demokrasinin sosyalizm için neden canalıcı öneme sahip olduğunu, demokrasinin sosyalizmin komünizme yürümesi için zorunlu koşul olduğunu kadrolarımıza kavratmak zorundayız. Bunu küçüm-

süyorsak komünist olamayız. Demokrasiyi küçümsemeyi bilincimizde kesinlikle yasaklamak gerekiyor ki, Türkiye'de demokrasi sorununu tartışırken dudak bükme olmasın. Sözcüğün tarihsel anlamını kavrayarak konuşalım. Bu bugün halkın gönlünü kazanmak için, yarın komünizme yürüyebilmek için gereklidir.

Saflarımızda demokrasiyi küçümseyen eğilimler az değildir. Hatta bir yoldaşın Türkiye'de demokrasi kavgası üzerine konuşurken şöyle birşey dediğini hatırlıyorum: "Evet bugün devrimci durum yok, işsiz kalmayalım, demokrasi kavgası verelim." Demokrasiye böyle küfürle yanaşmak, onu burjuvazinin cebine koymak olur.

Sosyalizmle demokrasi arasındaki *sahte ayrılık* yalnız o yoldaşın kafasında olan bir anlayış değildir. O yoldaş bunu sosyalizmi benimseyerek söylüyor. Milyonlarca insan ise demokrasiyi benimseyerek söylüyor. Sosyalizmde demokrasi yok, ben bunu istemiyorum diyor. Bunu temizlemek gerekiyor, yoksa komünistlerin öncülüğünde devrim yapmaya olanak yoktur.

Farklı partilere izin vermek gerekiyor, seçimlerde kim kazanırsa, iktidarı ona devretmek de gerekiyor. Bir yere dek halkın iradesini kabul edip, bir yerden sonrasını kabul etmemek iki yüzlülüktür. Bu iki yüzlülüğü yapıp yapmamak herkesin kendi sorunudur. Bizim bir siyasal hareket olarak böyle bir sorunumuz yoktur.

Halkın önüne doğru biçimde çeşitli platformları

serip seç dediğinde, hem de burjuvazinin namussuzluklarından arınmış bir düzende yanlışı seçeceğini düşünüyorsan, bu felsefi olarak ters birşeydir. O zaman *onun adına* komünizmi kuracağını sanıyorsundur.

Biz şunu da söylüyoruz: Seçimleri kaybetmeyeceğiz. Kendi devletinde seçimleri kaybedecek partiye lanet olsun. Böyle bir partiyle hiçbir şey yapılamaz. Yalnızca çöküşü geciktirir, dünya işçilerine en kötü örnek olur.

Ayrıca, bu sorunu çeşitli konularda söylediklerimizi birleştirerek düşünmek gerekiyor. Komünizmin üst aşamasına geçildiği ana dek olan sosyalizm dedikleri aşamada sınıflar vardır. Sınıflar ve sınıf kavgası var ise ve sen demokratik olanakları sağlamıyorsan, sınıf kavgası *var olan* örgütler içinde geçecektir. Siyasal olarak var olan örgüt komünist partisidir. Sosyalizmi kuralım derken komünist partisini *dejenere* edebiliriz. Marksizm-Leninizme, tümüyle aykırı bir anlayışla, sözümona sosyalizmi kurtaracağız. "Halk anlamaz, halk geri, sömürücülere izin mi vereceğiz" gibi laflar arasında yaptığımız, komünist partisini dejenere etmek olur. Sınıflar varsa, sınıf kavgası varsa, bu mutlaka siyasal arenaya yansıyacaktır. Tek bir parti varsa ve o da komünist partisiyse, tüm farklı görüşler, sınıflar kavgası onun içine dalacaktır.

İşçi sınıfının birkaç tane partisi olamaz mı? Tabii ki olur. İşçi sınıfının gerçek partisi tektir, komünist partisidir, ama bu başka bir anlamdadır. *Komünist*

Manifesto, işçi sınıfının çeşitli partilerini sayar. Ama işçi sınıfının tümünün uzun erimli çıkarlarını anlatan tek parti vardır, o da komünist partisidir der. Burjuva toplumunda da çeşitli partiler var. Sosyalizmdeki çatışmalar, o çeşit antagonist çatışmalar değil, ama mutlaka çıkar farkları da olacaktır. Aynı sınıfın içinde de olacaktır. Hele sosyalizm ilerledikçe, işçi sınıfı giderek toplumun öteki kesimlerini içine almaya başladıkça, mesleksel ayrımlar daha fazla önem kazanacaktır. Bunlara dayalı olabilir, olmayabilir, yalnızca ideolojik planda olabilir, farklı partiler olacaktır. Amerika'da ya da İngiltere'de bir burjuva partisi gidiyor, öteki geliyor diye burjuva diktatörlüğü yıkılıyor mu?

Bunları hayal sanmayalım. Bunları hayal sanmak, sosyalizmin bugünkü geri kalmışlığına teslim olmak demektir. Bu dünya neler görecek. En ileri demokrasiyi de sosyalizmi de görecek.

Biz demokrasiye samimi olarak inanalım, onu aşağılamayalım, onun sürekli geliştirmek zorunda olan birşey olduğunu, komünistliğimizin ayrılmaz bir parçası olduğunu iyice içimize yerleştirelim. Yalnızca bu anlayış bile iktidara geldiğimiz zaman yapacağımız bir sürü şeyi belirler. Çünkü her zaman daha iyisini yapmak olanaklıdır.

İşçinin Sesi Yayınları

Türkçe yayınlar

İŞÇİNİN SESİ

EMPERYALİZMİN ZAYIF HALKASI TÜRKİYE
R.Yürükoğlu
(İlk basım Şubat 1978)
Beşinci basım Mart 1980
Büyük boy — 238 sayfa. Fiyatı: 2.50 Sterlin

PROLETERYA ENTERNASYONALİZMİ
R. Yürükoğlu
İkinci basım Eylül 1979
Küçük boy — 119 sayfa. Fiyatı: 1.00 Sterlin

PARTİ DİSİPLİNİ
Cemil Silahtar
Ağustos 1979
Küçük boy — 78 sayfa. Fiyatı: 1.00 Sterlin

ÜÇÜNCÜ PROGRAM VE GÖREVLERİMİZ
R.Yürükoğlu
Üçüncü basım Eylül 1979
Küçük boy — 116 sayfa. Fiyatı: 1.00 Sterlin

AÇIK MEKTUP
Veli Dursun
Dördüncü basım Şubat 1980
Küçük boy — 31 sayfa. Fiyatı: 1.00 Sterlin

TOPLU SÖZLEŞMELER VE DEVRİM SAVAŞIMI
Emine Engin
Ekim 1979
Küçük boy — 121 sayfa. Fiyatı: 1.50 Sterlin

TKP LENİNCİLER KONFERANSI KARARLARI 1980
Küçük boy — 64 sayfa. Fiyatı: 1.00 Sterlin

SINIF SAVAŞININ VARDIĞI AŞAMA VE KOMÜNİST PARTİSİNİN TAKTİKLERİ
R.Yürükoğlu
Üçüncü basım Haziran 1980
Küçük boy — 84 sayfa. Fiyatı: 1.00 Sterlin

KÜRT SORUNU
Süleyman Sakalı
İkinci basım Ağustos 1980
Küçük boy — 194 sayfa. Fiyatı: 2.00 Sterlin

PROPAGANDA VA AJİTASYONUN GÜNCEL SORUNLARI
R.Yürükoğlu
İkinci basım Ekim 1980
Küçük boy — 136 sayfa. Fiyatı: 1.50 Sterlin

SOSYALİZM ÜSTÜN GELECEKTİR
R.Yürükoğlu
İkinci basım Ekim 1980
Küçük boy — 48 sayfa. Fiyatı: 1.00 Sterlin

KIBRIS SORUNU
Emine Engin, Yıldırım Girneli
Birinci basım Ekim 1980
Küçük boy — 64 sayfa. Fiyatı: 1.00 Sterlin

12 EYLÜL FAŞİST DARBESİ VE TKP EŞGÜDÜM KOMİTESİ KARARLARI
Birinci basım Aralık 1980
Küçük boy — 36 sayfa. Fiyatı: 1.00 Sterlin

TKP LENİNCİLER KONFERANSI TUTANAKLARI
Birinci basım Aralık 1980
Büyük boy — 336 sayfa. Fiyatı: 5.00 Sterlin

TKP II. LENİNCİLER KONFERANSI KARARLARI 1981
Üçüncü basım Mart 1981
Küçük boy — 134 sayfa. Fiyatı: 1.50 Sterlin

BU KAVGA GELECEK KAVGASIDIR
R.Yürükoğlu
Birinci basım Eylül 1981
Küçük boy — 64 sayfa. Fiyatı: 1.50 Sterlin

İŞÇİNİN SESİ
1. Cilt (96-129)
Fiyatı: 10.00 Sterlin

İŞÇİNİN SESİ
2. cilt (130-159)
Fiyatı: 10.00 Sterlin

GÜVENLİKLİ ÇALIŞMA
Hasan Derin
Birinci basım Kasım 1981
Küçük boy — 105 sayfa. Fiyatı: 2.00 Sterlin

KANKUN KONFERANSI VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ
R.Yürükoğlu
Birinci basım Ocak 1982
Küçük boy — 48 sayfa. Fiyatı: 95 pence

YAŞAYAN SOSYALİZM
R.Yürükoğlu
Birinci basım Ocak 1982
Büyük boy — 151 sayfa. Fiyatı: 2.00 Sterlin

AFGANİSTAN DEVRİMİ
Emine Engin
Birinci basım Ocak 1982
Büyük boy — 154 sayfa. Fiyatı: 2 Sterlin

SOCIALISM AND DEMOCRACY

R. Yürükoğlu

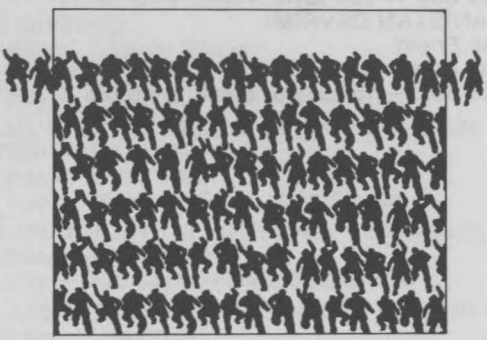

KAVGA VE YORUM

İŞÇİNİN SESİ YAYINLARI 28

İŞÇİNİN SESİ YAYINLARI 28 £1.50